

УДК 327.56 + (612)"2019"

Елмажуб Абдалла Омар Абдалла, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЕСКАЛАЦІЯ ЛІВІЙСЬКОЇ КРИЗИ В 2019 РОЦІ ТА ПОЛІТИКА КЛЮЧОВИХ МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ ЩОДО ЇЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Проаналізовано геополітичні інтереси та позиції міжнародних акторів, долучених до розв'язання кризи в Лівії. Зазначено, що основними мотивами зовнішніх сил щодо їхньої участі у врегулюванні ситуації в країні є важливе геостратегічне розташування Лівії, її величезні нафтові запаси та значні розвідані запаси природного газу в лівійському секторі Середземного моря, а основними гравцями на "лівійському полі" є, з одного боку, Європейський Союз і США, з іншого – Росія, Об'єднані Арабські Емірати та Єгипет. Особливу позицію в питанні розв'язання лівійської кризи займає член НАТО – Туреччина. У геополітичному змаганні названих міжнародних акторів, на думку автора, й буде вирішена доля Лівії.

Ключові слова: лівійська криза, громадянська війна, Лівійська національна армія, Уряд національної згоди, геополітичні інтереси, міжнародні актори, посередницька війна.

Лівійська криза, започаткована військовою операцією об'єднаних сил НАТО, метою якої було повалення режиму полковника Муаммара Каддафі, має значну літературу. Одна група дослідників розглядає її як важливу ланку в ланцюжку кольорових революцій в Арабському світі, що отримали назву "Арабська весна" [1; 2]. Інші, аналізуючи наслідки повалення режиму М. Каддафі і виокремлюючи з-поміж них як головний громадянську війну, що розгорнулася в країні, вважають, що ініціатори повалення режиму лівійського диктатора не змогли передбачити, що Лівія в результаті військового втручання Заходу опиниться на межі розпаду [3; 4]. Але всі дослідники теми, і вітчизняні, і зарубіжні, однак згодні в тому, що Лівія стала заручницею великої геополітичної гри, учасниками якої є провідні світові та регіональні потуги [5].

Метою даної статті є проведення неупередженого аналізу ситуації, що склалася в Лівії після спроби захоплення столиці країни Тріполі силами маршала Халіфи Хафтара у 2019 р. та політики міжнародних акторів щодо врегулювання кризи в Державі Лівія.

Отже, з тих пір як восени 2011 р. Північноатлантичний Альянс після повалення режиму Муамара Каддафі залишив Лівію, країна погрузла в затяжний конфлікт, що перетворився на громадянський, або так звану *proximity war*, тобто посередницьку війну, у якій регіональні та міжнародні гравці за допомогою сил всередині Держави Лівія змагаються за збереження власних інтересів у цій багатій на вуглеводні країні на півночі Африки. Лівія, що має довгу середземноморську берегову лінію, контролює величезні запаси нафти і видобуває 1,3 млн барелів на день, попри громадянську війну, приваблює міжнародних гравців своїм вигідним геостратегічним розташуванням, величезними розвіданими запасами нафти і виявленими у східному секторі Середземного моря значними запасами природного газу.

Уже на кінець 2011 р., після військово-повітряної операції британських і французьких військово-повітряних сил за участі США, проведеної з метою повалення лівійського диктатора Муаммара Каддафі, Лівія стала фактично розділеною країною. У 2016 р., в розпалі громадянської війни в Лівії, за посередництва ООН, вдалося досягти угоди кількох сторін, результатом якої стало формування Уряду національної згоди (УНЗ) у Тріполі. Однак на сході країни сили під керівництвом колишнього соратника М. Каддафі маршала Х. Хафтара відмовилися підписувати цей договір. Наразі захід Лівії зі столицею Тріполі перебуває під контролем міжнародно визнаного Уряду національної згоди на чолі з Фаїзом аль-Сараджем, створеного під егідою ООН і підтриманого США та її союзниками з НАТО у грудні 2015 р. Східна частина Лівії перебуває під керівництвом самопроголошеної адміністрації, розташованої в місті Тобрук, за якою

стоїть головнокомандувач самопроголошеної Лівійської національної армії (ЛНА) Х. Хафтар. Саме ЛНА на чолі з Хафтаром у 2014 р. захопила головне місто на сході країни – Бенгазі. Також їй вдалося взяти під контроль південь країни з його важливими родовищами нафти. Х. Хафтар вважає себе спроможним відновити стабільність та боротися із ісламістськими бойовиками, чий вплив збільшився на тлі хаосу і тотального беззаконня у країні. Натомість опоненти Х. Хафтара звинувачують його у спробі державного перевороту та бажанні утвердити в країні військову диктатуру.

4 квітня 2019 р. підтримувана Росією, Об'єднаними Арабськими Еміратами (ОАЕ) і Єгиптом ЛНА Х. Хафтара почала наступ проти Уряду національної згоди прем'єр-міністра Ф. Сараджа. Війська Х. Хафтара не змогли дістатися центра Тріполі, але поступово просунулися в його передмістя. Згідно з даними звіту ООН, опублікованого у грудні 2019 р., у результаті зіткнень під Тріполі загинуло понад 280 мирних жителів та близько 2000 бойовиків, щонайменше 140 тисяч людей втратили свої домівки й були переселені [6].

На наступ ЛНА на Тріполі світ реагував досить стримано, що свідчить про те, що світова спільнота вже "стимилася" від 8-річного хаосу в Лівії. Країни G7 заявили про необхідність мирного врегулювання кризи в Лівії. У той же час між двома учасниками "великої сімки", Італією та Францією, уже протягом кількох років спостерігається суперництво за сфери впливу в Лівії, особливо в нафтогазовій промисловості, при цьому Париж переважно робить ставку на Х. Хафтара, а Рим підтримує УНЗ на чолі з Ф. Сараджем. 22 квітня в інтерв'ю газеті *Le Monde* Ф. Сарадж висловив здивування позицією Франції, яка "обрала незрозумілу позицію щодо нашого народу" [7]. За його словами, "Париж разом з іншими країнами надає підтримку Хафтару, що дозволило йому вийти з політичного процесу" [7]. Ф. Сарадж назвав "недостатньою" реакцію міжнародної спільноти на те, що відбувається в Лівії. Натомість Верховний представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки Федеріка Могеріні назвала напад ЛНА на Тріполі "небезпекою для людей у країні, а також для мирного процесу в Лівії". Ф. Могеріні закликала всі сторони конфлікту до перемир'я й діалогу, оскільки, на її думку, "конфлікт у Лівії не може бути розв'язаний військовим шляхом" [7].

5 квітня 2019 р. Велика Британія ініціювала екстрене засідання Радбезу ООН з Лівії та запропонувала проект резолюції, що містив залик притягнути до відповідальності командування ЛНА і всі політичні сили, які виступають на її боці. Після гострих дебатів Росія наклала вето на цей проект резолюції, продемонструвавши таким чином свою підтримку Х. Хафтара. Москва запропонувала свій проект резолюції, у якому відповідаль-

ність покладається на всі сторони конфлікту, але його не підтримали країни Заходу.

4-5 квітня Генсек ООН Антоніу Гутерреш безуспішно спробував зупинити наступ Х. Хафтара, провівши переговори в Тріполі, Тобруку і Бенгазі. Маршал заявив Генсеку ООН, що він продовжить бойові дії проти контролюючих Тріполі збройних ісламістських угруповань. Коментуючи підсумки переговорів, А. Гутерреш назвав їх "такими, що розчаровують" [7].

14 квітня президент Єгипту Абдель-Фаттах ас-Сісі в ході зустрічі в Каїрі з Х. Хафтаром підтвердив, що підтримує зусилля маршала у боротьбі з тероризмом, екстремістськими і повстанськими угрупованнями з метою досягнення безпеки і стабільності на всій території Лівії. 23 квітня на зустрічі в Каїрі "трійки" Африканського союзу (АС) з Лівії за участю президентів АРЄ, Руанди, ПАР, а також представника ДРК і керівника комісії АС Муси Факі було заявлено, що "лівійській армії і національним інститутам Лівії необхідно надати можливість знищити тероризм" [7]. Таким чином, АС практично надав Х. Хафтару карт-бланш на дії ЛНА в районі Тріполі.

Попри те, що формування у 2016 р. уряду Ф. Сараджа офіційно підтримали США та інші західні країни, на практиці єдиним союзником уряду Ф. Сараджа виступає член НАТО Туреччина, яка поставляє УНЗ бронетехніку та безпілотники. Також Анкара нещодавно направила десятки військових радників до Тріполі та близько 2 тис. сирійських бійців на підтримку уряду [8].

Більшість експертів і аналітиків вважає, що успіхи ЛНА Х. Хафтара стали можливими завдяки підтримці РФ, ОАЕ, Єгипту та Йорданії. Так, Об'єднані Арабські Емірати направили армії Х. Хафтара винищувачі, бронетехніку та новітні китайські безпілотники Wing Loong 2, а Йорданія – бронетехніку [8]. Ці поставки відбувалися всупереч запровадженому ООН ембарго на постачання зброї до Лівії (утім, після запровадження заборони її послабили на користь Уряду національної згоди Ф. Сараджа). Також армію Х. Хафтара своїми поставками підтримує Єгипет, а безпосередньо на полі бою йому допомагають російські приватні військові компанії (ПВК) разом із трьома тисячами найманців із Судану, Нігеру та Чаду [8]. У США вважають, що в розпорядженні Х. Хафтара можуть бути й російські системи ППО. Вашингтон наполягає, що в листопаді 2019 р. один з американських безпілотників збила російська ракета [8]. США здійснюють патрулювання повітряного простору над Лівією, полюючи на залишки сил "Ісламської держави", і це є ще однією ілюстрацією того, наскільки складна і заплутана там ситуація.

Росія заперечує активну участь у цьому конфлікті, утім, попри заперечення Кремля щодо відправлення ПВК на підтримку Х. Хафтара, його армія за російської військової підтримки знову зробила спробу взяти контроль над Тріполі.

Таким чином, двома найактивнішими міжнародними гравцями в Лівії стали Москва та Анкара. Росія засудила рішення Туреччини збільшити свою військову допомогу уряду Тріполі. У свою чергу, Анкара розкрикувала присутність у Лівії найманців, пов'язаних із Росією. Результатом втручання РФ і Туреччини у внутрішньолівійський конфлікт стала, на думку політолога зі Стамбула Джарета Дженкінса, "усе більш відкрита посередницька війна між Росією і Туреччиною" в Лівії [6]. Натомість Вольфрам Лашер, експерт із лівійського питання Німецького інституту міжнародних відносин і безпеки, заявив, що військове втручання Туреччини може посилити конфлікт [6].

Метою турецького втручання у внутрішній конфлікт у Лівії на боці УНЗ, як стверджують аналітики, є просу-

вання своїх стратегічних і комерційних інтересів. Свідченням цього стало підписання в листопаді 2019 р. президентом Туреччини Р. Ердоганом і прем'єр-міністром Лівії Ф. Сараджем угод про військову співпрацю і щодо морських кордонів. Остання з них надала Туреччині право на буріння та прокладання трубопроводів між країнами по дну Середземного моря. "Ердоган вважає, що йому потрібен Уряд національної згоди ..., аби спробувати легітимізувати претензії Анкари на запаси природного газу у східному Середземномор'ї", – зауважив Д. Дженкінс. Більш того, ця угода "має не лише спробувати легітимізувати претензії Анкари на природний газ, але створити перешкоди для Кіпру, Єгипту та Ізраїлю, що спільно експортують газ зі східного Середземномор'я до Європи", – підсумував Дженкінс [6].

Ще однією причиною розміщення турецьких військ у Лівії стала напруженість Анкари у стосунках з Єгиптом, яким керують військові. Свого часу Р. Ердоган був палким прихильником уряду єгипетської політичної асоціації "Брати-мусульмани", який у 2013 р. був повалений теперішнім президентом Єгипту Абделем Фаттах Ас-Сісі.

Останні події показали, що Москва та Анкара намагаються співпрацювати задля розв'язання конфлікту, уклавши угоду про припинення вогню між Хафтаром і Сараджем, яка набула чинності 12 січня 2020 р. Наступного дня двоє лідерів зустрілися у Москві, щоб підписати угоду про припинення вогню, але Х. Хафтар вийшов з переговорів. Отже, очікувати найближчим часом досягнення миру не доводиться. Більш того, зіткнення інтересів Туреччини і Росії в Лівії може означати продовження громадянського конфлікту в країні.

США після повалення режиму Каддафі фактично самоусунулися від врегулювання лівійського конфлікту, про що у жовтні 2016 р. в інтерв'ю телеканалу Fox News зазначав тодішній президент США Барак Обама, зауваживши, що найбільшою його помилкою "була відсутність підготовки до наслідків повалення лідера Лівії полковника Каддафі" [7]. Наразі деякі американські експерти радять адміністрації президента Д. Трампа, всупереч офіційному визнанню Вашингтоном уряду Ф. Сараджа, перехопити ініціативу в Москві і надати Х. Хафтару більш потужну підтримку, поки Росія не встановила свій повний контроль у Лівії. Що б там не було, але, на наш погляд, Сполучені Штати спробують "виправити свою помилку" і зробити все можливе для того, щоб не допустити масштабної військово-економічної присутності Росії в Лівії. Отже, крім американсько-російської конфронтації в Сирії, не виключено, що з'явиться ще одна конфронтація або посередницька війна між США і РФ у Лівії, яка буде вельми виснажливою для РФ, оскільки та не володіє достатніми ресурсами для протистояння США.

Як стало відомо, 15 квітня 2019 р. Д. Трамп у телефонній розмові з Х. Хафтаром оцінив "значну роль маршала в боротьбі з тероризмом і забезпеченні безпеки нафтових ресурсів Лівії", що розцінюється деякими експертами як "дружній сигнал" Вашингтона щодо командувача ЛНА і певний відступ від підтримки УНЗ Ф. Сараджа. Цим самим Д. Трамп поставив Департамент у складну ситуацію щодо вибору пріоритетів США у виробленні нового курсу щодо Лівії, урахувавши, що держсекретар США М. Помпео 7 квітня 2019 р. в ультимативній формі вже закликав Х. Хафтара негайно зупинити наступ на Тріполі та повернутися до переговорів із Ф. Сараджем за посередництва спеціального представника генерального секретаря ООН у Лівії Г. Салаяме. Утім, за повідомленням газети "The Wall Street Journal" від 12 травня 2019 р., адміністрація Д. Трампа вирішила підтримати командувача маршала

Х. Хафтара. Зокрема, у статті зазначається, що "лідери Саудівської Аравії і Єгипту впливали на президента Трампа з тим, щоб він змінив курс США щодо Лівії" та підтримав Х. Хафтара [7]. Попри це до рішучих дій щодо останнього загострення конфлікту в Лівії Вашингтон поки що не вдається. Схоже, що в американському істеблішменті наразі ведуться серйозні дискусії щодо подальших дій Вашингтона в Лівії. Деякі конгресмени не схвалюють "пом'якшення" позиції Д. Трампа щодо Х. Хафтара. Так, сенатор-республіканець Ліндсі Грем назвав "неприйнятними військові дії Хафтара як варіант розв'язання проблем у Лівії" [7].

Між іншим, "потепління" у ставленні Д. Трампа до Х. Хафтара відбулося на тлі невдалих підсумків європейського туру Ф. Сараджа 7 і 8 травня 2019 р., під час якого він відвідав Рим, Берлін і Париж. На подив Ф. Сараджа, лідери Німеччини і Франції замість того, щоб засудити "агресивний наступ Х. Хафтара на Тріполі", закликали його домовитися із маршалом про імплементацію угоди, досягнутої в Абу-Дабі наприкінці лютого 2019 р. про організацію нових загальних виборів у Лівії.

З цього випливає, що позиція ЄС щодо лівійської кризи не є одностайною, як цього вимагають геополітичні обставини. Адже Південно-Середземноморський регіон, у якому розташована Лівія, традиційно вважається зоною відповідальності таких впливових членів ЄС, як Франція та Італія. Суперечності між цими учасниками ЄС вийшли на поверхню після того, як у ніч на 23 квітня 2019 р. представники командувача ЛНА Х. Хафтара оголосили про початок другої фази наступу на столицю Лівії Тріполі. Прикметно, що вперше про наступ оголосили ще 5 квітня, але перша реакція на нього від Верховної представниці ЄС із закордонних справ і політики безпеки Федеріки Могеріні надійшла тільки через тиждень. В опублікованій заяві Могеріні назвала напади ЛНА "небезпекою для людей у країні", а також для мирного процесу в Лівії, який проходить під егідою ООН. Також Ф. Могеріні закликала всі сторони конфлікту до перемир'я, проте у коментарі не назвала прізвища Хафтара, хоча кілька днів по тому, під час виступу у Європарламенті, все-таки згадала про нього [9].

Х. Хафтара не згадували у документі через те, що на цьому в кулуарах нібито наполягла Франція – країна, що несе особливу відповідальність за події у Лівії, оскільки саме офіційний Париж у 2011 р. був рушійною силою військової інтервенції. Бомбардування, здійснювані силами міжнародної коаліції під проводом Франції, тоді привели до повалення режиму М. Каддафі й утворення теперішнього вакууму влади.

ЛНА і Хафтар не були визнані Францією на державному рівні, хоч у 2017 р. щойно обраний президент Франції Еммануель Макрон допоміг командувачу самопроголошеної ЛНА: бажаючи посприяти якнайшвидшому розв'язанню лівійського конфлікту, Макрон запросив у Париж Х. Хафтара та Ф. Сараджа і провів з ними переговори, у результаті яких Сарадж і Хафтар оголосили про домовленість провести нові вибори в усій країні. Однак до самих виборів справа не дійшла.

Після зустрічі з Е. Макроном Хафтар зустрівся також з іншими зарубіжними політиками. Згодом генералу вдалося зміцнити свою владу, поступово залучаючи на свою сторону маленькі групи населення – імовірно, за фінансової підтримки Росії та деяких країн Перської затоки [9].

Напередодні міжнародних зустрічей Х. Хафтара стало відомо, що він тримає під контролем важливі нафтові родовища на півдні Лівії. Для Франції тут ідеться не тільки

про нафту, а й про геополітично важливий державний кордон, оскільки за ним розташовані колишні французькі колонії – Чад і Нігер. Якщо в Парижі вважають, що у Хафтара більші можливості для стабілізації становища в Лівії, то підтримка Франції видається логічною.

Проте офіційна французька позиція виглядає інакше. 19 квітня 2019 р. Єлисейський палац недвозначно заявив: "Франція підтримує законний уряд Фаїза Сараджа і посередництво ООН у мирному врегулюванні" [9]. Однак багато хто не довіряє цій заяві, включно з Урядом національної згоди у Тріполі, один з міністрів якого звинуватив Париж у підтримці "злочинця Хафтара". Ба більше, у квітні 2019 р. УНЗ розірвав дипломатичні відносини із Францією, після чого в Тріполі відбулися вуличні акції протесту, спрямовані проти Х. Хафтара і французької політики.

Щодо позиції Італії, то її міністр внутрішніх справ Маттео Сальвіні, який раніше ніколи не конфліктував із Францією, також звинуватив Париж у співпраці з Хафтаром. Сама Італія іноді називає себе "північним сусідом" Лівії, яка у першій половині ХХ століття була італійською колонією. Відтоді як Лівія перетворилася на один із транзитних пунктів для африканських біженців, які прагнуть потрапити до Європи, уряд у Римі виявляє особливу зацікавленість в упорядкованих відносинах.

Німеччина, що у квітні 2019 р. головувала у Раді Безпеки ООН, відіграє особливу роль у врегулюванні міжнародних конфліктів. У березні в Радбезі ООН головувала Франція, і у вигляді символу згуртованості обидві країни протягом двох місяців ділили між собою крісло керівника. Однак у лівійському питанні Париж і Берлін, схоже, поки що далекі від порозуміння. Канцлер Німеччини Ангела Меркель засудила наступ Хафтара на Тріполі. Однак офіційний Берлін також повинен наполягти на застосуванні Францією її впливу на Хафтара, щоб той не погіршив становище, зазначив представник парламентської фракції партії "Союз-90 / Зелені" Омід Нуріпур. "Міцна дружба з Францією повинна дати можливість для широких маневрів", – вважає німецький політик, – тому, на його думку, "німецький уряд має докласти всіх зусиль, щоб привести італійців і французів до єдиної лінії", а "французькій стороні потрібно зрозуміти, що у межах ЄС потрібно прагнути до балансу інтересів" [9].

Також Німеччина спрямувала свої дії на те, щоб Рада Безпеки ООН зайнялася ситуацією у Лівії. Екстрене засідання, проведене в квітні 2019 р., однак не привело до спільного рішення, і справа була не в позиції Франції, а у поглядах РФ і США, які володіють правом вето: Росія не хотіла називати Хафтара відповідальним за події у Лівії, а США не пояснили свою позицію [9].

При цьому в Білому домі повідомили, що президент США Дональд Трамп ще кілька днів тому поговорив телефоном із Хафтаром. Трамп відзначив роль генерала у антитерористичній боротьбі й охороні лівійських нафтових запасів. Американська адміністрація стверджує, що під час розмови Трампа і Хафтара йшлося про "загальне бачення" переходу Лівії до стабільної демократії [9].

Отже, аналіз політики провідних міжнародних гравців у лівійському питанні показує відсутність спільної позиції сторін, зацікавлених у врегулюванні лівійської кризи, і недостатність дипломатичних зусиль задля досягнення врегулювання. Також у Лівії чітко проглядається елемент суперництва Росії із Заходом, тому далеко не всі європейські країни вітають присутність там росіян.

24 березня 2017 р. у своїй доповіді в Пентагоні командувач Африканського командування ЗС США

(USAFRICOM) генерал Томас Вальдхаузер заявив, що він стурбований зростаючим впливом РФ у Лівії. За його словами, Росія намагається змінити хід подій у Лівії на свою користь, і це викликає певні побоювання. Т. Вальдхаузер також підтвердив перебування російських військових підрозділів у Єгипті поблизу лівійського кордону. У січні 2018 р. французькі спецслужби відзначали зростаючу кількість співробітників російського ГРУ в Тобруку і Бенгазі, а також підготовку елітних підрозділів військ Х. Хафтара офіцерами російського спецназу і фахівцями російських ПВК. У жовтні 2018 р., коли стало відомо про розміщення на території Лівії двох російських військових баз, деякі британські політики закликали прем'єр-міністра Т. Мей вжити термінових заходів для "протидії новій російській загрози національній безпеці Великої Британії". На їхню думку, Х. Хафтар погодився на розміщення військового контингенту РФ у Лівії з метою мінімізувати в цій країні вплив країн ЄС із тим, щоб РФ, Єгипет і ОАЕ допомогли йому поширити свою владу на всю країну.

Не всім до вподоби і самостійна гра в Лівії, що її прагне вести член НАТО Туреччина, яка, зрозуміло, буде наполягати, що її мета – підтримати визнаний міжнародною спільнотою уряд Лівії. Але й турецьким лідерам не подобаються спроби деяких партнерів з НАТО грати на обидва боки. Франція, наприклад, розвиває зв'язки з Хафтаром, а США займають суперечливу позицію щодо цього конфлікту.

Проте активність президента Р. Ердогана може мати і більші стратегічні цілі. Туреччина вважає Лівію частиною своєї сфери впливу у східному Середземномор'ї і важливим економічним партнером у Африці. У цілому ж у Туреччині небагато союзників у регіоні.

З військовим урядом Єгипту Туреччина посварила, коли підтримала організацію "Братів-мусульман". Більш того, теперішній лідер Єгипту Абдель-Фаттах ас-Сісі явно бачить у фельдмаршалі Хафтарі такого ж впливового військового і антиісламіста, як він сам. Відносини Туреччини із Ізраїлем, колись близькі, давно зіпсовані. А старий конфлікт через Кіпр з іншим членом НАТО, Грецією, тепер посилюється новою проблемою – енергетичною. У листопаді 2019 р. Анкара і Тріполі підписали угоду про делімітацію морських кордонів. Відповідно до неї Туреччина вважає своєю винятковою економічною зоною простір Східного Середземномор'я аж до виключної економічної зони Лівії.

Багато хто оскаржує претензії Анкари, але крок Туреччини – це сигнал іншим учасникам енергетичного ринку в регіоні. Наприклад, прокласти газопровід до Європи, не радячись із Анкарою, тепер буде набагато складніше. Аналітики вбачають у цьому кроці спробу протидії Туреччині Ізраїлю, Єгипту, Греції та Кіпру, які створили Східно-Середземноморський газовий форум.

Агресивна розвідка нафтових родовищ, яку Туреччина проводить біля берегів Кіпру, коли геологічний

корабель супроводжують збройні безпілотними, – теж частина цієї нової політики. Тому "лівійський гамбіт Туреччини", як вважає оглядач ВВС Д. Маркус, може стати причиною більшої кризи у Східному Середземномор'ї, а ця криза, у свою чергу, може вплинути на відносини Анкари як із Москвою, так і з Вашингтоном і ключовими союзниками НАТО [8]. Туреччина може сподіватися, що її участь у лівійському конфлікті у гіршому випадку призведе до патової ситуації. Тоді в Анкари буде можливість вплинути на кінцевий результат.

Ескалація війни в Лівії змусила прискорити міжнародні заходи задля політичного примирення. Серед них – велика конференція, організована канцлером Німеччини А. Меркель у Берліні 19 січня 2020 р. Метою Берлінського саміту було відновлення політичного процесу та унеможливлення того, що, на думку деяких, може стати причиною чергового потоку біженців з Лівії, як це було у випадку із Сирією. Переговори, у яких взяли участь лідери 11 країн, завершилися зобов'язанням зовнішніх сил припинити розпалювання війни в Лівії за допомогою військ, зброї або фінансової підтримки.

Вищевикладене переконує нас у тому, що кінця лівійської кризи поки не видно, і передбачити подальший розвиток подій у цій країні дуже складно. Навіть попри те, що Х. Хафтар має більшу військову силу, на відміну від Ф. Сараджа, на боці якого борються переважно розрізнені загни ісламістських бойовиків, ситуація в країні значно ускладнюється втручанням зовнішніх сил, кожна з яких переслідує власні геополітичні інтереси.

Список використаних джерел:

1. Кияниця Л. Л. Революція та громадянська війна в Лівії як чинник впливу Франції в Північній Африці [Електронний ресурс] / Л. Л. Кияниця // Наукові записки НАУКМА. Політичні науки. – 2013. – Т. 147. – С. 51-56. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua>
2. Ramadan T. Islam and the Arab Awakening / T. Ramadan. – Oxford and ; New York : Oxford University Press, 2012.
3. Грубов В. М. Арабська весна у прицілі інтересів: між контрольованим хаосом і стратегічним задумом / В. М. Грубов // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2012. – № 3 (13). – С. 64-73.
4. Zoubir Y. The End of the Libyan Dictatorship: The Uncertain Transition / Y. Zoubir, E. N. Rózsa // Third World Quarterly. – 2012. – № 33 (7). – P. 1267-1283.
5. Волович Олексій. Політика Росії в Лівії після 2011 року [Електронний ресурс] / Олексій Волович. – Режим доступу : <http://bintel.com.ua/uk/article/polityka-rosiyi-v-liviyi-pislya-2011-roku/>
6. Фруд Бежан. Після відходу США Лівія поринула у війну, яку підтримують Росія і Туреччина [Електронний ресурс] / Бежан Фруд. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/libya-proxy-war-jaku-vedut-rosija-i-turechchyna/30391270.html>
7. Волович Олексій. Новий етап громадянської війни в Лівії [Електронний ресурс] / Олексій Волович. – Режим доступу : http://bintel.com.ua/uk/article/novyy_vytok_hromadyanskoyi_viyuny_v_liviyi/
8. Джонатан Маркус. Лівійський гамбіт. Навіщо Туреччина направляє війська до Лівії? [Електронний ресурс] / Маркус Джонатан. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50992437>
9. Ель Давид. Наступ Хафтара у Лівії: якою є позиція Євросоюзу? [Електронний ресурс] / Давид Ель. – Режим доступу : <https://www.dw.com/uk/наступ-хафтара-у-лівії-якою-є-позиція-євросоюзу/a-48451088>

Надійшла до редколегії 01.12.19

Elmahzhub Abdallah Omar Abdallah, Ph.D. stud.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ESCALATION OF THE LIBYAN CRISIS IN 2019 AND THE POLICY OF KEY INTERNATIONAL ACTORS FOR ITS SETTLEMENT

Analyzing the geopolitical interests and positions of international actors involved in resolving the crisis in the State of Libya, the author concluded that the main motives of the external forces for their participation in the settlement of the situation in the country are important geostrategic location of Libya, its huge oil reserves and significant oil reserves the Libyan sector of the Mediterranean. And the main players in the "Libyan field" are on the one hand – the European Union and the United States, on the other – Russia, the United Arab Emirates and Egypt. NATO, Turkey, has a special position in resolving the Libyan crisis. In the geopolitical competition of these international actors, according to the author, the fate of Libya will be solved.

Keywords: *Libyan crisis, civil war, Libyan national army, Government of national agreement, geopolitical interests, international actors, proxy war.*

Элмаджуб Абдалла Омар Абдалла, асп.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ЭСКАЛАЦИЯ ЛИВИЙСКОГО КРИЗИСА В 2019 ГОДУ И ПОЛИТИКА КЛЮЧЕВЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ АКТОРОВ ПО ЕГО УРЕГУЛИРОВАНИЮ

Проанализированы геополитические интересы и позиции международных акторов, привлеченных к решению кризиса в государстве Ливия. Сделан вывод, что основными мотивами внешних сил относительно их участия в урегулировании ситуации в стране являются важное геостратегическое расположение Ливии, ее огромные нефтяные запасы и значительные разведанные запасы природного газа в ливийском секторе Средиземного моря, а основными игроками на "ливийском поле" являются, с одной стороны, Европейский Союз и США, с другой – Россия, Объединенные Арабские Эмираты и Египет. Особую позицию в вопросе решения ливийского кризиса занимает член НАТО – Турция. В геополитическом соревновании названных выше международных акторов, по мнению автора, и будет решена судьба Ливии.

Ключевые слова: ливийский кризис, гражданская война, Ливийская национальная армия, Правительство национального согласия, геополитические интересы, международные акторы, посредническая война.

УДК 327:[351.746:316.77-049](73)(045)

М. Гринчук, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

КОМУНІКАТИВНА СКЛАДОВА БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ США: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Розглянуто основні аспекти комунікативної сфери в процесі забезпечення національної безпеки урядом Сполучених Штатів Америки. Проаналізовано низку законодавчо-правових актів США у сфері інформаційно-комунікативного забезпечення безпекової політики. Виявлено, що політичні комунікації та одна з найбільш глобальних загроз національної безпеки США, тероризм, нерозривно пов'язані. Підкреслено важливість кібербезпеки як невід'ємного елемента забезпечення національної безпеки загалом.

Ключові слова: комунікації, національна безпека США, інформаційно-комунікативні технології.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікативних технологій призвів до того, що на сьогоднішній день неможливо уявити ефективне регулювання будь-якої сфери без залучення відповідних комунікативних та інформаційних заходів. Особливо це стосується політичної сфери, яка потребує залучення передових технологій у даній галузі задля можливості конкурування на міжнародній арені та забезпечення національної та міжнародної безпеки. Навмисний або випадковий вплив на інформаційні ресурси, що включають у себе як власне інформацію, так і технології, може обернутися серйозною загрозою для національної безпеки держави.

Сполучені Штати Америки як один з найбільш могутніх політичних, економічних і військових акторів сучасних міжнародних відносин мають досить розвинену систему комунікацій у політичній сфері, включаючи також безпекову. Багато в чому міць США зумовлена активним розвитком і впровадженням інформаційних та комунікативних технологій у різні сфери суспільного життя.

Мета статті – розглянути та проаналізувати основні аспекти комунікативного процесу уряду Сполучених Штатів Америки у сфері безпекової політики та визначити роль і значущість даного напрямку. Дослідження передбачає вивчення базової законодавчої та правової бази уряду США у сфері забезпечення міжнародної та національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інформаційно-комунікативних технологій та їх взаємозв'язок із політичною сферою вже досліджувались низкою зарубіжних і вітчизняних вчених. Одними з основних зарубіжних вчених, що зробили вагомий внесок у розвиток даної сфери, є С. Бьорд, Д. Джонс, С. Джонсон, Д. Мерфі, К. Халлаген, Д. Гольцхаузен та ін. Серед українських вчених можна відзначити С. Даниленку, Г. Почепцова, М. Ожевана, М. Рижкова, Є. Макаренко, О. Шевченко, Н. Піпченко та ін.

Основні результати дослідження. У широкому сенсі безпека визначається як незагрозований стан. Тривалий час безпека передбачала відсутність війни, а загрози мали переважно військово-політичний характер. Однак із часом поняття безпеки зазнало сут-

тєвих змін. Відбулося розширення суб'єктної та предметної сфер безпеки. Наприклад, у ролі суб'єктів міжнародної безпеки наразі виступають не тільки держави, а й нові актори – терористичні мережі, транснаціональні злочинні угруповання, приватні військові компанії. Також з'явилися нові невійськові загрози – екологічна, економічна, інформаційна та ін. Утім, забезпечення національної безпеки є одним із пріоритетних завдань, що поставлені перед державою. Державна безпека – це захищеність інтересів особистості, суспільства і держави від різноманітних загроз у всіх сферах життєдіяльності. Сполучені Штати Америки під національною безпекою розуміють стан захищеності держави від ворожих актів чи інших втручань, у тому числі від внутрішніх загроз. Звичайно, ефективно здійснення безпекової політики неможливе без налагодженої системи комунікацій.

Політичні комунікації відіграють одну з ключових ролей у даному питанні. Під політичними комунікаціями розуміється система цілеспрямованого і багатофункціонального інформаційного обміну та взаємодії між суб'єктами і об'єктами політики, за допомогою яких забезпечуються вироблення і прийняття рішень, стратегічне планування, формування громадської думки та реалізація політичних цілей і завдань, у тому числі у сфері національної та військової безпеки [1]. Зростання ролі засобів масової інформації як засобу реалізації сучасної політичної влади є помітною тенденцією функціонування політичної комунікації в забезпеченні військової безпеки держави. У сучасному світі саме масова політична комунікація забезпечує трансляцію і взаємобмін інформацією між політичною і соціальною системами, а засоби масової інформації є найважливішим політичним інститутом. Одна з найбільш глобальних загроз національної безпеки США, тероризм, нерозривно пов'язаний із політичними комунікаціями, адже терористи здатні впливати на державу через створення громадської думки, що формується за допомогою комунікацій. Держава, що втрачає контроль над політичними комунікаціями, стає вразливою щодо інформаційного впливу ззовні. У цих умовах терористи набувають здатності мати вирішальний вплив на прийняття важливих державних рішень, у тому числі у військово-політичній